

Хаджинов А. В.,
курсант факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Науковий керівник
Галай В. О.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВОГО ОМБУДСМАНА В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ВЗАЄМОДІЯ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Ідея створення інституту військового омбудсмана в Україні має ключове значення для забезпечення комплексного та дієвого захисту прав військовослужбовців, які виконують свої обов'язки в особливих умовах служби. В умовах воєнного стану й активних бойових дій, коли ризики порушення прав людини зростають, військовий омбудсман може стати необхідною спеціалізованою ланкою, здатною оперативно реагувати на скарги й організувати ефективний діалог із державними органами.

Досвід європейських країн демонструє результативність подібного інституту у забезпеченні балансу між потребами військової служби та дотриманням стандартів прав людини [1]. Діяльність військового омбудсмана зосереджена на вирішенні специфічних проблем військових, які нерідко стикаються з труднощами в соціальному забезпеченні, отриманні медичних послуг, дисциплінарній практиці та процесах демобілізації.

Обмежений доступ військовослужбовців до загальних механізмів захисту прав людини лише підкреслює важливість створення такого спеціалізованого органу. Для успішної реалізації цієї ідеї необхідно інтегрувати інститут військового омбудсмана у вже встановлену систему державного управління. Зокрема, важливо забезпечити його ефективну взаємодію з Верховною Радою, Міністерством оборони та іншими урядовими структурами.

Чітка нормативна регуляція взаємовідносин між військовим омбудсманом і держорганами гарантуватиме реальні повноваження для впливу на їхні рішення й дії. Ключовою функцією військового омбудсмана може стати роль посередника між військовими структурами та цивільними органами, адже саме в точці їх перетину виникає найбільше конфліктів інтересів і правових суперечностей.

Серед найпоширеніших питань – доступ до правосуддя, забезпечення житлом, виплати компенсацій за травми та гарантії для сімей військовослужбовців. Ефективне функціонування цього інституту передбачає чітке законодавче визначення його статусу, компетенцій і процедур взаємодії з держструктурами.

Особливу увагу слід приділити зобов'язанню органів влади розглядати звернення військового омбудсмана, а також гарантуванню його незалежності [2]. Лише за умови дотримання цих вимог військовий омбудсман зможе справді впливати на процеси управління в оборонному секторі та активно захищати права учасників служби.

Досвід скандинавських країн, насамперед Норвегії та Швеції, демонструє, що інститут військового омбудсмана може стати ефективним інструментом для запобігання порушенням прав військовослужбовців [3]. Він здатний виконувати як наглядові, так і консультативні функції, сприяючи зростанню довіри військових до державних інституцій і формуючи культуру правової захищеності у військовому середовищі.

Важливою умовою для ефективності військового омбудсмана є прозорість його роботи. Це можна забезпечити через систему щорічних звітів перед парламентом та громадськістю, що дозволить здійснювати контроль за оборонною сферою через призму дотримання прав і свобод людини. Такий підхід стає надзвичайно актуальним у контексті посилення ролі громадянського суспільства в Україні.

Одним із викликів під час впровадження цього інституту є уникнення дублювання функцій із класичним омбудсманом з прав людини. Для цього необхідно чітко визначити межі відповідальності кожного з них, забезпечивши координацію та взаємодію. Військовий омбудсман має фокусуватися виключно на питаннях військової служби, тоді як загальний омбудсман залишається відповідальним за захист прав цивільного населення.

Не менш важливим фактором є налагодження тісної співпраці військового омбудсмана з органами військової юстиції, прокуратурою та судами. Це дозволить йому не лише фіксувати порушення, а й забезпечувати реальне відновлення прав військовослужбовців через судові або адміністративні процедури. Запровадження такого інституту також сприятиме підвищенню рівня правової культури серед військових.

Завдяки регулярним освітнім проектам, інформаційним кампаніям і консультаціям військовослужбовцям буде простіше зрозуміти свої права та використовувати механізми їхнього захисту[4]. Як наслідок, це знизить ризик порушень та зловживань у військових структурах.

В умовах російської агресії Україна особливо потребує посилення правових гарантій для своїх військових. Інститут військового омбудсмана може стати ключовим механізмом для забезпечення справедливого ставлення до військовослужбовців. Це позитивно вплине на їхній моральний дух і водночас підвищить боєдатність збройних сил.

Таким чином, створення інституту військового омбудсмана є важливим кроком до покращення системи захисту прав людини та посилення демократичних принципів державного управління в Україні. Його ефективність залежатиме від належного законодавчого врегулювання, забезпечення незалежності функціонування та тісної співпраці з державними органами. У перспективі це сприятиме наблизенню України до європейських стандартів управління у військовій сфері й підвищенню загального рівня правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Марцеляк О. Військовий омбудсман як інституційна гарантія захисту прав військовослужбовців (зарубіжний досвід). Аналітично-порівняльне правознавство. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/10/16.pdf?utm_source (дата звернення: 28.09.2025).
2. Аспекти впровадження інституції військового Омбудсмана. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/aspekti-vprovadzhennya-instituciyi-vijskovogo-ombudsmana (дата звернення: 28.09.2025).
3. Сарнавський М. Формування інституту військового омбудсмана в Україні: роль і значення принципу незалежності. Збірник «Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/05/8-2.pdf> (дата звернення: 28.09.2025).
4. Рябовол Л. Проблематика інституту омбудсмана в зарубіжних країнах: стан наукових пошуків. Держава та регіони. Серія: Право. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2019/9.pdf (дата звернення: 28.09.2025).